

UDC [001.32 (477)]:94(5)

**THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC COOPERATION
OF THE NAS OF UKRAINE WITH THE SCIENTIFIC ORGANISATIONS
OF THE COUNTRIES OF THE EAST
(1950s–1960s)**

H. Indychenko

PhD (History)

Institute of archival studies of Vernadskyi National Library of Ukraine
62, Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine
Indychenko@ukr.net

The article deals with the directions of international scientific cooperation of the NAS of Ukraine with the research institutions of the countries of the East in the 1950s and 1960s. Forms and directions of such cooperation were reconstructed on the basis of a wide source base, represented primarily by archival documents.

Scientific cooperation with the countries of the East included the exchange of delegations, field trips, scientific and technical assistance of Ukrainian academic institutions, training of post-graduate students and scientific internships in the institutes of the AS of the UkrSSR, joint expeditionary activity, participation in conferences, peer review of scientific works, mutual publications, book-sharing and so on. The scientific developments of Ukrainian scientists have aroused the interest of scientists from the East. In the field of social sciences there was the interest in the study of law, philosophy, archeology, ethnography. A large number of delegations who attended Ukrainian academic institutions were specialized. They consisted of physicists, mechanical scientists, power engineers, hydrobiologists, astronomers and other specialists. The most visited institution of the AS of the UkrSSR was E. O. Paton Electric Welding Institute, where the world-famous electric welding school was formed. The Institute presented to the colleagues from the East the newest methods of electric welding – on the basis of technological processes developed by the Institute, new turbines and boiler plants in the Eastern countries were designed and constructed. The institutes of electric welding, thermal power engineering, electrical engineering, metal ceramics, and special alloys provided technical documentation to the scientific institutions of the countries of the East, which undoubtedly contributed to the development of science in these countries. The cooperation of biological profile institutions with the countries of the East in the framework of exchange of materials, mastering of the newest methods of research, participation in scientific events, expeditionary activity, giving consultations to Ukrainian specialists was fruitful. Since the mid-1960s, work on organizing and conducting exhibitions at which the developments of academic institutions were demonstrated has intensified. The participation of Ukrainian scientists in foreign scientific societies helped to strengthen cooperation, created conditions for obtaining information on the latest achievements of science and technology abroad. During the designated chronological period, the most intensive cooperation was carried out with China, India, Japan, Korea, Vietnam, and Mongolia.

Keywords: AS of the UkrSSR, archival document, countries of the East, international book exchange, international scientific cooperation

МІЖНАРОДНЕ НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО НАН УКРАЇНИ З НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ КРАЇН СХОДУ (50–60-ті рр. ХХ ст.)

Г. В. Індиченко

Міжнародні наукові зв'язки Національної академії наук України (далі – НАН України) мають давні традиції та характеризуються варіативністю форм та напрямів. Особливо актуальним питання дослідження цих зв'язків видається сьогодні, коли українська наука перебуває на шляху пошуку ефективних моделей інтеграції у світовий науковий простір. Напрацьовані багаторічні наукові зв'язки НАН України з науковими установами Сходу продовжують розвиватися та урізноманітнюються. Активна наукова співпраця проводиться установами НАН України з науковими організаціями Китаю, Індії, В'єтнаму, Японії та інших країн. Зацікавленість широкою громадськістю наукою країн Сходу постійно зростає, оскільки вона має значний науковий потенціал та демонструє сталу динаміку зростання, а увага провідних країн Сходу спрямована на реалізацію інноваційних стратегій розвитку.

Напрями міжнародної співпраці Академії із зарубіжними країнами висвітлювалися на шпальтах періодичного видання “Вісник АН УРСР” у вигляді хронік про перебування вчених країн Сходу в українських академічних установах [Зустрічі з зарубіжними вченими 1954а; 1954b]. У наукових розробках А. Г. Загороднього [Загородній 2012; 2017], Г. В. Індиченко [Індиченко 2015; 2019а; 2019b], Г. Л. Звонкової [Звонкова 2018] аналізувалися окремі питання міжнародного співробітництва АН УРСР у хронологічній ретроспективі. У дослідженні І. О. Каблучко розкрито історію та напрями співпраці учених України та КНР у галузі електрозварювання [Каблучко 2017]. Українськими вченими досліджувалося листування академіка Є. П. Федорова та китайської вченої-астронома Цзоу Їсінь [Pryn M., Pryn O., Degtyarev S. 2015]. Міжнародний книгообмін НБУВ дослідили Н. І. Малолетова, Р. Л. Красій [Малолетова, Красій 2009], Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко [Дубровіна, Онищенко 2003] та ін. З 1989 р. колектив Інституту архівознавства НБУВ здійснює вивчення та розробку джерельної бази за темою “Історія Національної академії наук України”. У 2016 р. опубліковано збірник документів і матеріалів, що хронологічно охоплює період 1956–1960 рр. [Онищенко 2016]. Масив введених до наукового обігу архівних документів включає частково документи з міжнародної діяльності НАН України і, зокрема з країнами Сходу. Також колективом учених опубліковано звіти АН УРСР, складником яких є інформація про міжнародні наукові зв'язки Академії наук із зарубіжними організаціями [Онищенко 2018].

У цій науковій розвідці ставиться завдання на широкій джерельній базі провести історичну реконструкцію наукових зв'язків НАН України з науковими установами та організаціями країн Сходу 50–60-х рр. ХХ ст., адже, незважаючи на епізодичне висвітлення окремих аспектів співпраці НАН України з науковими установами країн Сходу, комплексного дослідження за цим напрямом не проводилося.

Становлення академічної науки в низці країн Сходу припадає саме на 50–60-ті рр. ХХ ст. Зокрема, Академія наук Китаю була заснована в 1949 р., у 1952 р. створена Академія наук Корейської Народно-Демократичної Республіки (далі – КНДР), Монгольська академія наук заснована в 1961 р. Значну роль у розвитку науки в цих країнах відіграла допомога АН СРСР, зокрема республіканських академій. Поглибленню наукової співпраці з Японією сприяло створене в 1957 р. товариство “Японія – СРСР”. Співпраця з В'єтнамом здійснювалася через Державний комітет наук, який був створений у цій країні 1958 р.

Міжакадемічна співпраця з країнами Сходу здійснювалася за протоколами про спільні дослідження і надання взаємодопомоги в їхній реалізації, а також за угодами зарубіжних академій наук або структур, які відповідали за розвиток науки у своїх

країнах, з АН СРСР і АН союзних республік. АН УРСР також приймала зарубіжних учених на прохання ЮНЕСКО за рахунок внесків у Фонд ООН з технічної допомоги [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків із зарубіжними організаціями”, спр. 121, арк. 2–3]. Велике значення для співпраці України з країнами Сходу мала участь у проєкті ЮНЕСКО “Взаємне визнання цінності народних культур Сходу і Заходу” (скорочено – “Схід – Захід”), затвердженому 9-ю Генеральною конференцією ЮНЕСКО. Виконання проєкту було розраховано на десять років і передбачало широке співробітництво в науковій галузі.

Хоча система міжнародного наукового співробітництва була жорстко централізована союзною Академією наук, що гальмувало та бюрократизувало міжнародну співпрацю, проте другу половину 50-х років ХХ ст. можна охарактеризувати як проривну в розвитку міжнародної наукової діяльності АН УРСР: відбувалися послаблення тоталітарного тиску в країні, становлення академічної системи міжнародного співробітництва, формування організаційних та правових механізмів такої співпраці, визначення її напрямів та форм. Для української академічної науки 50–60-ті рр. ХХ ст. позначені трансформацією мережі науково-дослідних установ, розвитком нових наукових напрямів, спрямуванням наукових досліджень на вирішення важливих для народного господарства проблем. Упродовж 1946–1962 рр. Академію наук очолював академік О. В. Палладін, а з лютого 1962 р. – академік Б. Є. Патон. Кожен із президентів Академії наук доклав чимало зусиль для розширення географії міжнародного наукового співробітництва. З обранням президентом Академії Б. Є. Патона міжнародні наукові зв’язки стають пріоритетними, важливого значення набуває пошук іноземних партнерів для проведення спільних досліджень, а також реалізації власної наукової продукції, зростання авторитету української науки у світі, застосування передового досвіду зарубіжних наукових установ у дослідженнях українських вчених.

Українські академічні установи співпрацювали з науковими закладами Китайської Народної Республіки (далі – КНР), КНДР, Індії, Монгольської Народної Республіки (далі – МНР), Демократичної Республіки В’єтнам (далі – ДРВ), Японії, Сирії, Єгипту, Туреччини, Лівану та ін. З другої половини 60-х рр. ХХ ст. активізувалася співпраця з Афганістаном. Напрями співпраці включали обмін делегаціями, науково-технічну допомогу українським академічним установам, підготовку аспірантів і наукові стажування в установах АН УРСР дослідників із країн Сходу, участь у конференціях, рецензування наукових праць, взаємні публікації в наукових виданнях, міжнародний книгообмін тощо.

Важливою формою співпраці було відвідування установ АН УРСР делегаціями учених країн Сходу. Делегації були як спеціалізовані, коли іноземні учені відвідували конкретні науково-дослідні установи, так і розширені. До складу останніх входили фахівці з різних галузей наукових знань, а очолювали їх здебільшого президенти або віцепрезиденти академії наук. З-поміж таких візитів у 1953 р. виокреслимо візит великої делегації китайських учених (26 науковців), які відвідали АН УРСР на чолі з директором Інституту сучасної фізики Китайської АН професором Цянем Саньцянем і упродовж 10 днів ознайомилися з роботою АН УРСР та її установ. Зокрема, групи китайських учених у галузях фізики та математики, хімії, біології, сільського господарства, а також гуманітарних наук відвідали українські академічні установи відповідно до напрямів своїх наукових спеціалізацій. Характерно, що група китайських делегатів виїжджала на Донбас, де мала змогу ознайомитися з роботою наукових закладів регіону [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 2, арк. 7–23; спр. 3, арк. 70].

Знаковим для співпраці АН УРСР з КНДР був 1954 р., коли до Києва прибула делегація вчених КНДР у складі дійсного члена Корейської академії наук, голови відділу природничих і технічних наук професора Ле Сен Гі і члена-кореспондента,

директора Науково-дослідного технічного інституту цієї академії Кім Ін Сик. Учених цікавила наукова робота та структура АН УРСР. Під час цього візиту, який тривав 10 днів, гості ознайомилися з роботою інститутів загальної та неорганічної хімії, органічної хімії, фізичної хімії, біохімії та Інституту використання газу в комунальному господарстві та промисловості. Наприкінці вересня 1957 р. делегація з 10 корейських учених на чолі з президентом Академії наук КНДР академіком Пек Нам Уном побувала в АН УРСР. Корейські вчені детально ознайомилися з науковими дослідженнями інститутів біохімії, органічної хімії, загальної та неорганічної хімії, фізичної хімії, електрозварювання, машинознавства, фізики, історії, літератури та мовознавства [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 3, арк. 88]. Непересічною подією стало відвідування 31 липня 1957 р. Інституту гідробіології делегаціями одразу від чотирьох країн – КНР (7 осіб), КНДР (6 осіб), ДРВ (3 особи), МНР (1 особа). Результатом цього візиту стало проведення засідання з обміну досвідом та вироблення подальших напрямів спільної науково-дослідної роботи [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 32, арк. 237]. Візит у липні 1958 р. делегації китайських учених-техніків на чолі з головою Відділення технічних наук АН КНР академіком Яном Цзіци сприяв зміцненню наукової співпраці між двома академіями за прикладною тематикою. Китайські учені відвідали велику кількість науково-дослідних інститутів: металокераміки і спецсплавів, електрозварювання, теплоенергетики, металофізики, фізики, загальної та неорганічної хімії. Велике значення для налагодження творчих наукових зв'язків мав візит у червні 1958 р. лауреата Нобелівської премії з фізики, президента Індійської академії наук академіка Ч. В. Рамана. Встановлені були зв'язки з Науковою радою при Президенті Індії, на що вказує візит до АН УРСР у 1961 р. професора Тхакера, який ознайомився з діяльністю інститутів електротехніки та теплоенергетики АН УРСР [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 159, арк. 4].

Велика кількість делегацій зі Сходу приїжджала до України саме через співпрацю з АН УРСР: у 1955 р. українські академічні установи відвідали 14 учених країн Сходу, у 1956 р. – 20, у 1957 – 50 [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 29, арк. 16]. Найдинамічніше наукові зв'язки розвивалися з КНР – лише упродовж 1957–1958 рр. близько 85 вчених цієї країни ознайомилися з розробками АН УРСР [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 3, арк. 65], а в 1960 р. установи АН УРСР прийняли 26 китайських дослідників. Своєрідний прорив у співпраці з науковими установами Японії відбувся із середини 60-х рр. ХХ ст.: якщо у 1964 р. 32 японських учених побували в установах АН УРСР, то в 1965 р. їхня кількість зросла до 47, а в 1966 р. – до 60 осіб [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 409, арк. 36]. Натомість Японію відвідали в 1964 р. 3 українських учених, 1965 р. – 6, а в 1966 р. – 50 осіб.

Дієвою формою міжнародної співпраці АН УРСР був книгообмін, який здійснювався централізовано через Державну публічну бібліотеку УРСР (далі – ДПБ). Вже станом на 1956–1957 рр. бібліотека здійснювала книгообмін з Індією, КНР, Цейлоном, Японією, Єгиптом, Ліваном, Туреччиною, КНДР. Міжнародний книгообмін проводився з 14 науковими установами Індії (Індійською асоціацією розвитку науки та Математичним товариством (Калькутта), Індійською академією наук у Бангалорі, Індійським хімічним товариством (Мадрас), Бенгальським інженерним коледжем (Хавері), а також 7 астрономічними установами. ДПБ співпрацювала з такими установами Китаю: Центральною національною бібліотекою, Китайською академією наук, Пекінським університетом (кафедра зварювання), університетом ім. Сунь Ят-сена (кафедра ботаніки).

Інтенсивною була співпраця в рамках книгообміну з установами Японії. Найбільше точок книгообміну розміщувалося в Токіо: Сільськогосподарське технічне товариство, Японське ботанічне товариство, департамент математики Університету Святого Павла, Японське товариство генетики, Японське товариство етнологів, Японське товариство наукового рибництва, Лінгвістичне товариство Японії, Математичне товариство Японії, Дослідний інститут економіки, Національна парламентська бібліотека, Наукова рада Японії, Японське товариство зварювання, Фізичне товариство Японії. Книгообмін здійснювався також із науковими та освітніми організаціями Японії, розташованими в м. Сендаї, Кіото, Кобе, Йокогамі, Міядзакі. Також проводився книгообмін із 6 астрономічними установами Японії. До Цейлонського університету ДПБ надсилала “Український історичний журнал”, а натомість отримувала “Науковий журнал Цейлону. Секція Д”. До обсерваторії Ксарі (Ліван) надсилалися “Известия Главной астрономической обсерватории” і “Труды Полтавской гравиметрической обсерватории”. Здійснювався міжнародний книгообмін з низкою установ КНДР: Бібліотекою Академії наук КНДР, Державним університетом ім. Кім Ір Сена, Центральною метеорологічною станцією.

Керівництвом ДПБ були підготовлені пропозиції щодо розширення міжнародного книгообміну з країнами Сходу. Пропонувалося здійснювати листування з ними англійською або французькою мовами, як найбільш поширеними, зобов’язати Видавництво АН УРСР дублювати зміст видань та журналів і супроводжувати їхні резюме цими мовами. Вбачалося доцільним поширити цю практику на наукові видання інших видавництв республіки. Вносилося пропозиція про видання англійською і французькою мовами найважливіших зведених, оглядових та підсумкових праць про досягнення науки, техніки, літератури і мистецтва в Україні [Архів Президії НАН України, ф. 251. оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 19, арк. 102–103]. У 1956 р. до країн Сходу бібліотека надіслала 1450 книжок та журналів, станом на 1 серпня 1957 р. – 854 найменування видань. Натомість було отримано: у 1956 р. – 777 книжок і журналів та станом на 1 серпня 1957 р. – 750 одиниць літератури [Архів Президії НАН України, ф. 251. оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 17].

Зміцненню міжнародних зв’язків сприяли міжнародні та всесоюзні конференції, що проводилися в Україні та країнах Сходу. З 1960 р. порівняно з попередніми роками суттєво збільшується кількість відряджень українських учених за кордон, зокрема і до країн Сходу, за безвалютним обміном (науковий туризм) та в складі різних делегацій на міжнародні наукові конференції та конгреси. Виїздили українські вчені за кордон і за персональними запрошеннями. У Міжнародній конференції з вивчення творчості Рабіндраната Тагора в Бомбеї (Індія, 1961 р.) брав участь член-кореспондент Л. М. Новиченко, який виступив також із лекціями про українську радянську літературу. У складі делегації діячів культури член-кореспондент М. З. Шамота побував у КНДР на вечорі радянсько-корейської дружби, де зробив доповідь про українську літературу на тогочасному етапі. Цей виступ опублікувала газета “Мунхак сінмун” (“Літературна газета”). Участь у Міжнародному симпозіумі з теорії великих систем у Токіо (1965 р.) брав віцепрезидент АН УРСР академік В. М. Глушков. Налагодженню співпраці сприяли, крім участі в цьому заході, його відвідування виставки приладів медичної електроніки, відділення обчислювальної техніки японської національної електротехнічної лабораторії, центральної дослідної лабораторії фірми “Тошиба”, обчислювального центру металургійного заводу фірми “Ніппон-Кокан” і заводу фірми “Мазушита”. З 26 червня по 2 липня 1965 р. директор Інституту фізіології рослин академік П. А. Власюк і завідувач лабораторії біофізики і радіобіології к. б. н. Д. М. Гродзинський брали участь у II Міжнародному симпозіумі з питань використання ізотопів і радіовипромінювання та дослідження з фізіології харчування рослин в Анкарі (Туреччина). У 1965 р. група українських

учених у складі члена-кореспондента П. Г. Костюка, члена-кореспондента АМН СРСР М. М. Амосова і к. б. н. В. І. Скока брала участь у роботі 13-го Міжнародного з'їзду фізіологічних наук, що відбувся в Токіо. У 1965 р. в роботі Всеросійського з'їзду ветеринарних наукових співробітників, що проходив в Об'єднаній Арабській Республіці (далі – ОАР), брав участь академік О. П. Маркевич. З 22 серпня по 4 вересня 1966 р. в Токіо працював II Міжнародний Тихоокеанський науковий конгрес. Від СРСР у його роботі взяли участь 155 осіб, з яких 38 – учені АН УРСР. Серед них – академіки С. І. Субботін, В. Б. Порфир'єв, члени-кореспонденти А. Г. Колесников та А. Є. Бабинець [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв'язків...”, спр. 409, арк. 4]. Директор Інституту геології і геохімії горючих копалин чл.-кор. Г. Н. Доленко перебував у науковому відрядженні в Японії на Тихоокеанській конференції (серпень – вересень 1966 р.). Потужною науковою групою (26 учених) був представлений на цьому заході Морський гідрофізичний інститут АН УРСР [Архів Президії НАН України, оп. “Відділ наукових зв'язків...”, спр. 361, арк. 43, арк. 253]. У 1968 р. С. М. Гершензон брав участь у Міжнародному генетичному конгресі, а співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії – у Міжнародному конгресі антропологічних та етнографічних наук. Обидва наукові заходи проходили в Японії. Цікавим моментом співробітництва було проведення цього року на базі установ АН УРСР Японської виставки електронно-оптичної апаратури за участі 47 японських фахівців. Під час цього заходу українські науково-дослідні установи закупили низку електронних приладів. У роботі Міжнародного симпозіуму з порошкової металургії, який відбувся 1969 р. в Індії, брав участь академік І. М. Федорченко. Активною була участь українських учених у Міжнародній конференції з ядерної структури (академік О. С. Давидов) та X Міжнародній конференції з радіаційної хімії (академік К. Б. Яцимирський), які проходили в Японії.

Плідні наукові зв'язки з китайськими вченими-гуманітаріями вдалося встановити 8 квітня 1953 р., коли в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка відбулася зустріч китайських учених з науковими співробітниками інститутів Відділу суспільних наук АН УРСР. Голова Відділу академік І. К. Білодід ознайомив гостей із його структурою і напрямками досліджень інститутів, а академік О. І. Білецький – зі структурою та роботою Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Китайським ученим репрезентували рукописну спадщину Т. Г. Шевченка і переклади художніх творів китайських письменників українською мовою, а також праці українських письменників про КНР [ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 340, арк. 22].

Сектор держави і права АН УРСР започаткував співпрацю з правознавцями КНР 26 травня 1955 р., коли відбулася зустріч із групою китайських учених-юристів у складі заступника директора Центрального інституту політико-юридичних працівників Мао Ду (за документом – Мзо Ду. – *Г. І.*), завідувача кафедри при Політико-юридичному інституті Східного Китаю Сюя Фаньцю, головного редактора журналу “Вивчення політико-юридичних наук” при Товаристві політико-юридичних наук КНР Го Луна. У сфері зацікавленості китайських юристів були питання напрямів роботи сектору, Інституту радянського будівництва і права в Харкові, а також наявності українського друкованого органу в галузі юриспруденції. Натомість співробітники сектору ознайомилися з розвитком юридичної освіти в КНР, діяльністю місцевих органів самоуправління, спрямованістю наукової діяльності в галузі юридичних наук у цій країні. 30 травня 1955 р. Сектор держави і права та секція права Українського товариства культурного зв'язку із закордоном організували зустріч делегації з юридичною громадськістю м. Києва. Про вагомість цього заходу свідчить участь у ньому міністра юстиції УРСР Ф. К. Глуха, голови Верховного суду УРСР П. Х. Нощенка, голови правління Українського товариства культурного зв'язку із закордоном Л. Є. Кизи [Архів Президії НАН України, оп. “Відділ наукових зв'язків...”,

спр. 9, арк. 20–21]. З кінця 1956 р. Сектор держави і права розпочав дослідження на тему “Національне питання в державному будівництві Китайської Народної Республіки”, а після зустрічі влітку 1955 р. наукового колективу сектору із членами делегації китайських юристів налагодився науковий зв’язок з Центральним інститутом політико-юридичних кадрів у Пекіні та Східнокитайським політико-юридичним інститутом у Шанхаї. Сектор здійснював обмін літературою з Дипломатичним інститутом у Пекіні, який переклав китайською мовою праці академіка В. М. Корецького “Очерки англо-американской доктрины и практики международного частного права” та “О проекте Филда”. Також проводився обмін літературою з Університетом Кюсю (Японія); зав’язалися творчі контакти з юристами Індії. Сектор держави і права у своєму листі до Президії АН УРСР від 24 серпня 1957 р. виклав бачення розвитку з науковими установами Сходу таких напрямів: дослідження державного устрою і права Індії, а також країн Близького Сходу (Сирія, Єгипет, Туреччина); обмін літературою, інформаціями та рецензіями для опублікування в журналі “Радянське право”; організація перекладів наукових робіт юристів цих країн, обмін делегаціями; організація наукових відряджень працівників сектору до країн Сходу для збирання і вивчення матеріалів та читання лекцій [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 54]. Про високий авторитет українських правознавців свідчить той факт, що 10 травня 1960 р. Індійське товариство міжнародного права обрало академіка В. М. Корецького своїм почесним членом. Віцепрезидент товариства Нагедра Сінх у своєму листі до академіка В. М. Корецького зазначив, що українського правознавця обрано почесним членом товариства через “великий досвід, знання та служіння, якими Ви сприяєте розвитку міжнародного права” [Науковий архів Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, оп. 1, спр. 195, арк. 24].

Потенціал наукової співпраці із країнами Сходу у середині 50-х рр. ХХ ст. був ще не до кінця реалізований гуманітарними академічними установами. Зокрема, у листі до Президії АН УРСР від 28 серпня 1957 р. дирекція Українського державного музею етнографії та художнього промислу звертала увагу на те, що музей “не має жодних наукових зв’язків із країнами Сходу, які знаходяться за межами Радянського Союзу, хоч у складі своїх колекцій він має збірки китайського, японського та індійського мистецтва, які періодично (1953, 1954, 1955 р.) експонував на своїх виставках. Ці виставки завжди викликали велике зацікавлення відвідувачів... Музей сподівається на створення можливості відрядження наукових співробітників до країн Сходу для наукового ознайомлення з культурними надбаннями цих країн та розширення наукових зв’язків з ними” [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 57]. Аналіз листів, направлених керівниками установ Відділу суспільних наук АН УРСР до керівного органу АН, дає змогу констатувати, що не всі установи на середину 50-х рр. ХХ ст. мали наукові зв’язки з країнами Сходу, зокрема інститути суспільних наук, економіки, мовознавства. І все ж поступово ситуація змінювалася. Наприклад, у 1957 р. Інститут філософії приймав делегацію китайських учених-філософів [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 3, арк. 65]; цього ж року директор Інституту мови та літератури АН КНДР Кім Бен-де відвідав Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 32, арк. 212], а в лютому 1959 р. китайська делегація вчених-етнографів відвідала Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, а також Державний музей етнографії та художнього промислу у Львові [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 3, арк. 66]. У вересні 1958 р. в Інституті археології АН УРСР перебували китайські археологи Ван Бохун і Ван Чуншу [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 47, арк. 131].

Наукові зв'язки з японськими істориками зав'язалися в 1961 р., коли Інститут історії відвідала японська делегація у складі професора Мацумура Сіро і викладача російської мови Нісію Сіедзі. Обидва вчені були членами Комітету культурних зв'язків між Японією та СРСР. Компетентні відповіді українських істориків стали в пригоді в подальшій роботі Мацумура Сіро з питань розвитку культури Київської Русі [Науковий архів Інституту історії України НАН України, оп. 1, спр. 1031, арк. 77–78]. Українські вчені прагнули досліджувати країни Сходу і сходознавчу тематику. Зокрема, Інститут історії підготував пропозиції щодо розвитку сходознавства в Україні. Нагальним інститут вважав створення республіканського центру з вивчення країн Сходу. Це питання пропонувалося розв'язати в декілька етапів: провести роботу з виявлення в Україні культурного надбання (архіви, літературні фонди) А. Ю. Кримського, П. Т. Ріхтера та інших сходознавців; залучити наявні в Україні кадри досвідчених та молодих фахівців; організувати при інститутах історії, економіки, літератури, філософії, мовознавства, Секторі держави і права групи з дослідження актуальних питань сходознавства (кадри пропонувалося поповнити шляхом запрошення фахівців з Москви, Ленінграда, столиць східних республік СРСР); розпочати розробку актуальних наукових проблем та публікацію наукових праць з питань сходознавства; координувати роботи з наявними союзними та республіканськими центрами сходознавства; керівництво групами покласти на сектор сходознавства, який доцільно створити при Президії АН УРСР або Відділі суспільних наук і який має налагодити зв'язки з істориками республіки та надавати допомогу навчальним закладам, у яких читається курс сходознавства, брати участь у всесоюзних та міжнародних симпозіумах зі сходознавства [Науковий архів Інституту історії України НАН України, оп. 1, спр. 716, арк. 51–52]. Пожвавленню в дослідженні сходознавчої тематики сприяло створення за постановою Президії АН УРСР від 15 січня 1964 р. в Інституті історії відділу країн Сходу [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Секретаріат", спр. 1348, арк. 24]. Питання відновлення орієнталогічних досліджень у республіці було ініційовано також Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні, зокрема й дослідження татарської, турецької, іранської та арабської мов. До того ж на Всесоюзній координаційній нараді з питань розвитку слав'янознавства в СРСР Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні був визначений як провідний у справі розробки проблеми слов'яно-тюркських мовних зв'язків. З огляду на це Відділ суспільних наук ухвалив постанову, у якій вирішив просити Президію АН УРСР надати установі штатні посади для початку роботи в цій галузі [Науковий архів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, оп. 1, спр. 334, арк. 27]. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні в 1961 р. приймав делегацію вчених з Японії, а в 1964 р. до АН УРСР звернулася Вища рада просвітництва для робітників Японії з проханням надати матеріали з проблеми навчання під час сну, що розроблялася завідувачем лабораторії експериментальної фонетики Л. А. Близниченком. Японська сторона охарактеризувала це дослідження як "історичне досягнення, спрямоване на використання людського розуму в найвищій мірі" [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями", спр. 318, арк. 197].

У 1962 р. випала нагода посилити співпрацю між ученими-економістами України та Японії. Упродовж 29–30 липня 1962 р. в Інституті економіки перебував професор економіки Токійського університету Івао [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 203, арк. 11–12]. Під час зустрічі з ним к. е. н. Л. М. Корецький та професор В. В. Бондаренко виклали шляхи і методи ефективного використання та заміни застарілого обладнання, реконструкції промислових підприємств. У галузі сільськогосподарського виробництва зацікавленість японського вченого викликали питання економічної ефективності укрупнення

колгоспів, економічні наслідки реорганізації МТС і передачі сільськогосподарської техніки колгоспам, врожайність сільськогосподарських культур в Україні та ін. Цього ж року інститут відвідав доцент Хоккайдоського державного університету (м. Саппоро) Катосі Ямамото, якому українські вчені надали консультації з висвітлення поглядів українського економіста академіка П. І. Ляценка. Тритомну працю П. І. Ляценка “История народного хозяйства СССР” перекладено японською мовою та видано в м. Саппоро з передмовою Катосі Ямамото [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділення наук”, спр. 633, арк. 37].

Досить активною була участь українських вчених-гуманітаріїв у заходах, які проводилися спільно з Українським товариством культурних зв’язків із закордоном, серед яких – урочисте засідання в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка в 1962 р., присвячене 200-річчю з дня народження видатного корейського письменника, мислителя та науковця Тен Да Сана. З доповідями на цьому заході виступили члени-кореспонденти І. О. Гуржій та Н. Є. Крутікова [ЦДАВО України, ф. 5110, оп. 1, спр. 1556, арк. 10].

Академічні інститути фізико-математичного профілю співпрацювали з установами КНР, Японії, Індії, МНР, Єгипту, КНДР та інших країн у рамках обміну та публікації наукових праць, надання консультативної допомоги, підготовки наукових кадрів, участі в роботі міжнародних товариств, наукових відрядженнях.

Добре обізнаними з працями українських математиків були учені з Китаю, Індії, Японії. У Китаї були перекладені праці академіка Б. В. Гнеденка “Курс теории вероятностей”, монографія за редакцією Б. В. Гнеденка та А. М. Колмогорова “Предельные распределения для сумм независимых случайных величин”, видання М. М. Боголюбова і Ю. О. Митропольського “Асимптотические методы в теории нелинейных колебаний” перекладене японською мовою. З індійськими ученими Інститут математики налагодив обмін відбитками праць з теорії ймовірності і математичної статистики. Інститут у своєму листі до Президії АН УРСР наголошував, що найбільше зацікавлений у розвитку міжнародних зв’язків з Індією, Китаєм, Японією та Єгиптом [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 67–68]. Закріпити зв’язки вдалося в 1959 р., коли директор інституту член-кореспондент Ю. О. Митропольський виїжджав до КНР, де упродовж чотирьох тижнів знайомився з роботами китайських колег у галузі теорій нелінійних коливань, сталості та диференційних рівнянь [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 103, арк. 7]. Особисті наукові контакти були встановлені Юрієм Олексійовичем з японськими професорами Урабе і Хансі Т. У 1962 р. з роботами з електромодельовання, що здійснювалися в інституті, ознайомився професор Тегеранського університету Мохсен Хаштруді [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 227, арк. 61–64].

Українські вчені прагнули використовувати в науковій роботі праці своїх колег із країн Сходу. Так, Інститут радіофізики та електроніки звертався до Сектору наукових зв’язків із зарубіжними організаціями 29 липня 1964 р. з проханням сприяти в отриманні з Японії низки праць Накагамі М. (Університет у м. Кобе) зі статистичної теорії поширення радіохвиль [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 318, арк. 251]. Співробітники Інституту металофізики використовували в роботі наукові праці металофізиків Китаю та Японії (Гей Цзінсу (за документом – Кей-Кін-Су. – *Г. І.*), Мураками, Хонда, Ямамото, Ватанабе) та ін. У відділі металознавства побудовано пристрій за схемою Сакуї Сейта (Японія). У грудні 1960 р. індійський учений Сартіш Чандра відвідав лабораторію фізики ультразвуку Інституту металофізики. Під час цього візиту відбувся обмін думками із професором І. Г. Полоцьким. У вересні 1965 р. в інституті побувала китайська наукова делегація Науково-дослідного інституту чорної металургії (м. Пекін), яка ознайомила з роботою відділів нейтронографії, фізичних основ міцності, дифузії,

крипу, фазових перетворень [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 361, арк. 28].

Нові зразки обчислювальної техніки, що розроблялися Інститутом кібернетики, цікавили багатьох іноземних учених. Упродовж 1965–1966 рр. установу відвідали учені східних країн: Індії – 1, Японії – 4, В’єтнаму – 2 [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 361, арк. 1].

Співпраця учених Фізико-технічного інституту АН УРСР з ученими Єгипту здійснювалася шляхом надання консультативної допомоги колективом лабораторії електростатичних генераторів підприємствам СРСР, що поставляли до Єгипту обладнання для науково-дослідної ядерної лабораторії в Каїрі. Група єгипетських учених також відвідала інститут і впродовж тижня знайомила з обладнанням і працями лабораторії електростатичних генераторів [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 75].

Полтавська гравіметрична обсерваторія надавала допомогу Китайській академії наук у справі підвищення кваліфікації молодих учених. Зокрема, на прохання президента цієї академії Го Можо обсерваторія прийняла в 1957 р. на спеціалізацію молодих китайських астрономів Цзоу Їсіна і Лі Шигуа, які упродовж листопада – грудня 1957 р. вивчали теорію і практику широтних спостережень. Активізації співпраці учених-астрономів сприяло відвідування директором Нанкінської обсерваторії професором Чжаном Юже 14-ї астрономічної конференції, що відбулася в травні 1958 р. в Києві [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 3, арк. 66]. Полтавська гравіметрична обсерваторія надавала консультації з питань організації широтних спостережень в Улан-Баторі (МНР).

Академічними обсерваторіями були встановлені контакти з науковцями КНР, Японії, Індії через д. ф.-м. н. Є. П. Федорова як голови комісії № 19 Міжнародного астрономічного союзу [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 71–73]. Очоливши з 1959 р. Головну астрономічну обсерваторію АН УРСР, Є. П. Федоров підтримав прохання директора Астрономічної обсерваторії Мідзусава, де розміщувалося Центральне бюро Міжнародної служби руху полюса, прийняти в Києві доктора Юмі. Ця зустріч зміцнила співробітництво українських астрономів з колегами Міжнародної служби руху полюса і забезпечила отримання від Центрального бюро цієї служби цінної наукової інформації [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 203, арк. 15].

Активною була співпраця окремих установ хімічного і геологічного профілю з науковими установами країн Сходу – Інституту геологічних наук, Інституту фізичної хімії, Інституту геології корисних копалин, Сейсмічного сектору, Інституту мінеральних ресурсів.

Інститут геологічних наук підтримував зв’язки з геологічними установами КНР, Японією та КНДР. Плани наукових відряджень українських геологів на 1958 р. передбачали відвідування КНР з метою порівняльного вивчення залізних руд докембрію, зокрема, членом-кореспондентом АН УРСР Я. М. Белєвцевим, а в 1959 р. – з такою ж метою – Індії. Для АН КНР підготовлено і передано колекцію гірських порід, мінералів та корисних копалин УРСР, натомість із Китаю отримано аналогічну колекцію китайських зразків [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 50]. Інститут геологічних наук вийшов з клопотанням до Президії щодо доцільності довготривалого відрядження до КНР у 1962 р. с. н. с. І. І. Чабаненка, а також академіка В. Г. Бондарчука, під керівництвом якого виконувалися вагомні науково-теоретичні розробки з геології антропогенезу, загальної та регіональної геоморфології і геотектоніки, а для проведення порівняльних наукових геологічних досліджень було необхідне відрядження до КНР. Слід зазначити, що праці В. Г. Бондарчука були добре відомі китайським геологам, адже перекладалися китайською мовою, зокрема “Основы геоморфологии” та “Основные

вопросы тектоорогении” [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 227, арк. 49; спр. 167, арк. 70–71]. Від імені редакції “Геологічного журналу” академік М. П. Семененко звертався з проханням до китайських колег підготувати огляд про наукові праці, що видавалися китайськими геологами останніми роками. “Українським геологам буде цікаво ознайомитися з новинками китайської геологічної літератури” [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 21, т. II, арк. 170], – писав він.

З 13 лютого по 24 березня 1962 р. в Інституті фізичної хімії проходив стажування д-р Е. А. Садек з Об’єднаної Арабської Республіки. Він опанував методики роботи каталітичного профілю, що було пов’язано зі створенням першої лабораторії з каталізу в ОАР [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 227, арк. 107]. 8–9 січня Інститут фізичної хімії відвідав проректор Кабульського університету (Афганістан) д-р С. М. Хоссейні, 13 вересня 1965 р. інститут відвідали член делегації Наукової ради Японії професор С. Ногін (прізвище наведено у тому написанні, що й у першоджерелі. – Г. І.) і другий секретар посольства Японії в СРСР Такаціва [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 361, арк. 66].

Інститут геології корисних копалин підтримував зв’язки з науковими установами Китаю. Зокрема, академік О. С. Вялов був обраний членом Китайського геологічного товариства та регулярно обмінювався відбитками наукових праць з академіком Лі Сигуаном (міністр геології КНР). У 1957 р. Палеонтологічний інститут АН Китаю надіслав О. С. Вялову викопну фауну (устриць) із проханням допомогти в її визначенні. Розширення зв’язків вбачалося інститутом в обміні друкованими науковими працями; прийомі молодих учених КНР до аспірантури за спеціальностями геологія нафти та палеонтологія. Інститут також пропонував організувати загальну рекогносцировочну геологічну експедицію з метою зіставлення першого загального геологічного огляду країни – для країн маловивчених та тих, що не мали своїх геологів (Єгипет, Сирія, Афганістан, Непал, Бірма та ін.). У зв’язку з підписанням угоди з королем Афганістану про допомогу в проведенні геологорозвідувальних робіт доцільною видавалася організація від Інституту корисних копалин експедиції з метою попереднього оцінювання мінеральних ресурсів та промислових можливостей Афганістану [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 62–63].

Обмін періодичними виданнями і бюлетенями з АН КНР і Токійським університетом здійснював Сейсмічний сектор АН УРСР [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 64]. Незважаючи на те що Інститут мінеральних ресурсів був створений влітку 1956 р., станом на 1957 р. установа вже налагодила відносини з Пекінським університетом, який відвідував с. н. с. к. г.-м. н. В. І. Лебединський та спільно з китайським ученим Ю Чжанду підготував та передав до друку монографію у двох томах “Датунська група вулканів” [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 60].

Активно встановлювали наукові зв’язки з установами Сходу українські науководослідні інститути технічного профілю. Найінтенсивніше вони розвивалися із КНР, Індією та КНДР за напрямом надання науково-технічної та методичної допомоги, виготовлення на замовлення окремих виробів для потреб промисловості, наукових відряджень, обміну літературою. Українські академічні установи здійснювали значний обсяг робіт з виконання Угоди між СРСР і КНР від 18 січня 1958 р. “Про спільне проведення дослідних робіт у галузі науки і техніки та надання допомоги Радянським Союзом Китаю в розв’язанні найважливіших науково-технічних проблем”.

Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, провідна установа не лише України, а й міжнародного середовища в галузі електрозварювання, встановив обмін

науково-технічною інформацією та технічною літературою, ділові зв'язки з установами КНР: кафедрою зварювання Харбінського політехнічного інституту та кафедрою зварювання Пекінського університету (обмін літературою), Інститутом металургії Міністерства металургійної промисловості КНР (обмін науково-технічною інформацією та літературою), організував відправлення до КНР зварювальних головок для заводу з виробництва котлів, партії апаратів для електрошлакового зварювання та наплавки зношених гребенів бандажів вагонних та локомотивних коліс. У 1957 р. інститут відвідала делегація КНР на чолі з Гу Сюнем [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 29, арк. 86]. Під час відвідування Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона в лютому 1957 р. голова делегації вчених науково-дослідних залізничних установ КНР Юй Гуаншен зазначив: "У період нашого перебування у м. Києві ви і інші товариші ознайомили нас з вашими успіхами, з новою зварювальною технікою" [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 29, арк. 87–88]. Довготривале відрядження терміном два роки до КНР с. н. с. к. т. н. інституту Ю. М. Готальського мало на меті надати китайським електрозварювальникам науково-технічну допомогу. У 1959 р. інститут відвідала делегація з восьми китайських фахівців на чолі з Ченем Ху, які ознайомилися із розробками українських колег у галузі електрозварювання [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 103, арк. 6]. В інституті проходили стажування китайські фахівці: у 1961 р. інженер Юн Сінжун спеціалізувався в галузі технології наплавки різними методами зварювання, а в червні 1962 р. закінчилося дворічне виробничо-технічне навчання китайського фахівця Чи Гочжи. Дослідження Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона були добре відомі китайським фахівцям, а спеціалізація в інституті з питань зварювання зазвичай була довготривалою і здійснювалася під науковим керівництвом провідних українських учених [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 95, арк. 47].

За замовленнями зарубіжних організацій учені Академії наук УРСР виконали упродовж 1957–1958 рр. значний обсяг робіт із виготовлення технічної документації, яка передавалася за кордон, зокрема й безоплатно. Крім того, УРСР брала участь у фінансуванні розширеної програми технічної допомоги ООН слаборозвинутим в економічному плані країнам. Основна частка фондів розширеної програми витрачалася на відрядження експертів до цих країн, і АН УРСР активно брала участь у цьому процесі. З-поміж наших науково-дослідних установ у цьому напрямі активно працював Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона (готував технічну документацію для КНР на виготовлення низки новітніх апаратів для автоматичного та напівавтоматичного зварювання), Інститут математики (передав ученим КНР технічну документацію на виготовлення приладу ЕГДА, що використовувався для виконання складних завдань, пов'язаних із вивченням фільтрації), Інститут електротехніки (розробив для КНР технічну документацію на виготовлення кліщів для холодного зварювання дротів і технічну документацію з виробництва зварювальних керамічних флюсів) [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 47, арк. 133].

Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона станом на 1965 р. став провідною організацією країни з розроблення і виробництва електроннопроменевої апаратури для зварювання, плавки і розмірної обробки матеріалів. Розроблені японською електронно-оптичною лабораторією електронні мікроскопи за своїми параметрами переважали усі відомі зразки, тому інститут вважав за необхідне перейняти досвід японських колег за цим напрямом [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 318, арк. 18–21]. У 1964 р. делегація японських зварювальників на чолі з д. т. н. Н. Ногаєм відвідала Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, де ознайомила з його структурою та напрямками роботи. Розпочата

співпраця в галузі зварювального виробництва продовжилася в Японії, куди виїздила делегація українських учених на чолі з президентом Академії акад. Б. Є. Патонем. Знаковою подією в посиленні співпраці між українськими і японськими вченими став візит у вересні 1965 р. японської делегації на чолі з президентом Наукової ради Японії, ученим-фізиком, лауреатом Нобелівської премії професором Томонага Сін'їциро. 5 жовтня 1965 р. на ім'я президента АН УРСР надійшов лист від президента фірми "Токуден" Екума Кадзуо із вдячністю за відвідання фірми В. П. Ливинським, завдяки допомозі якого "багато японських фахівців із зварювання ознайомилися з перевагами зварювальних апаратів радянського виробництва, які справили на них дуже велике враження. Крім того, пан [В. П.] Ливинський надав люб'язну допомогу фахівцям нашої фірми при опануванні різних способів зварювання..." [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 316, арк. 122]. У 1965 р. співробітники Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона Б. І. Медовар та В. П. Ливинський вперше брали участь у Загально-японській виставці зварювального обладнання [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 355, арк. 1–78 арк.]. Під час візиту в 1966 р. до інституту японських фахівців цікавив досвід українських колег із застосування зварювального обладнання в суднобудівництві. Цього ж року науководослідні центри АН УРСР відвідали японські фахівці в галузі радіоелектроніки та електротехнічної промисловості на чолі з віце-президентом фірми "Тохо Електрик" [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 409, арк. 36]. У 1966 р. директора інституту академіка Б. Є. Патона обрано членом Японського зварювального товариства.

Розроблені Інститутом металокераміки і спецсплавів металокерамічні контакти поставлялися до КНР та Індії. Інститут також надавав консультації науковим працівникам КНР (теорія пружності) та КНДР (порошкова металургія), приймав для спеціалізації китайських інженерів та готував для Китаю технічну документацію з питань металокераміки [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 29, арк. 87–88]. У липні 1958 р. делегація наукових установ відділу технічних наук Академії наук КНР ознайомлювалася з дослідженнями інституту, а в 1959 р. китайські вчені Яо Їнчень та Чжао Шиге відвідали інститут. У 1961 р. інститут виготовив та передав Китаю робочі креслення і технічні матеріали на вимірювальну установку [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 179, арк. 11]. У 1962 р. Інститут приймав для проходження практики аспіранта Московського інституту сталі та сплавів Тана Шусуня (КНР).

Інститут будівельної механіки заклав підвалини співпраці із Інститутом механіки КНР ще в 1956 р., під час ознайомлення з його роботою китайських учених. На прохання китайських колег інститут запланував у 1958 р. наукове відрядження члена-кореспондента АН УРСР А. Д. Коваленка, який підготував цикл лекцій з питань розрахунку елементів швидкохідних машин, якими цікавилася китайська делегація під час візиту до інституту ще в 1956 р. [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 29, арк. 91] В Інституті будівельної механіки в 1958 р. побували професор Ді Цінбяо та доцент Чжао Цзуу.

Інститут теплоенергетики налагодив співпрацю з Лабораторією енергетики АН КНР у рамках обміну результатами наукових праць у галузі газодинаміки [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. "Відділ наукових зв'язків...", спр. 29, арк. 92]. У 1957 р. інститут відвідала група китайських учених-енергетиків на чолі з директором цієї лабораторії професором У Чжунхуа. Китайські учені звернулися із проханням надати допомогу у справі розгортання в АН КНР розробок у галузі енергетичного використання палив, а в грудні 1957 р. на ім'я директора інституту надійшов лист від професора У Чжунхуа з проханням вислати до КНР описи і креслення лабораторної установки з термічної переробки палива. Президія АН УРСР визнала за

можливе задовольнити прохання АН КНР і звернулася з листом від 18 березня 1958 р. до Управління з науково-технічної співпраці Державної комісії економічного співробітництва з проханням передати безоплатно китайській стороні необхідні матеріали. Інститут також приймав китайського фахівця для проходження наукової практики в галузі термічного розкладення вугілля [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 22, арк. 114; спр. 53, арк. 60]. Інститут використання газу в комунальному господарстві і промисловості на прохання професора У Чжунхуа, який відвідав інститут у 1957 р., надіслав до Лабораторії енергетики АН КНР наукові видання інституту [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 96].

Інститут гідрології і гідротехніки співпрацював із Пекінським науково-дослідним інститутом водного господарства, АН КНР (секція гідротехніки), Пекінським проектно-розвідувальним інститутом та Міністерством водного господарства КНР, зокрема здійснював обмін науковими виданнями, особисте листування, прийом делегацій, рецензував праці китайських спеціалістів, надавав допомогу в питанні можливості використання суден з водометними рушіями. Інститут прагнув встановити книгообмін з Нанкінським інститутом водного господарства, де вивчалися питання дії хвиль на незакріплені схили берегів [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 94]. У 1958 р. на запрошення китайської сторони до КНР на 6 місяців виїжджав заввідділу інституту член-кореспондент Б. А. Пишкін з метою надання науково-технічних консультацій та читання лекцій в Уханському інституті водного господарств [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 34, арк. 49, арк. 51].

Інститут машинознавства та автоматики перспективи розвитку наукової співпраці з установами Сходу виклав у своєму листі від 30 серпня 1957 р. до головного ученого секретаря Президії АН УРСР члена-кореспондента І. М. Федорченка, у якому наголошував, що розробки установи в питанні автоматизації і телемеханізації зрошувальних систем можуть бути використані у зрошувальних системах Єгипту, Індії і Китаю. Учені КНР також виявляли зацікавленість у приладах для георозвідки корисних копалин методами постійного струму [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 95].

Інститут електротехніки налагодив відносини із китайськими ученими в 1959 р., коли з роботами лабораторій електричних станцій та енергосистем з питань автоматичного регулювання знайомилися китайські фахівці Хань Со (за документом – Хан-Суо), Вей Веньде і Цай Янфу [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 103, арк. 6].

До 15 червня 1956 р. у структурі АН УРСР перебував Відділ сільськогосподарських наук, очолюваний академіком П. А. Власюком. Установи Відділу співпрацювали з ученими країн Сходу. Плідна співпраця з країнами Сходу здійснювалася інститутами гідробіології, біохімії, ботаніки, мікробіології, а також Ботанічним садом.

Наукові розробки способів внесення добрив, їхньої грануляції, комбінування мінеральних та органічних добрив, що здійснювалися Інститутом фізіології рослин та агрохімії, викликали велику зацікавленість у японського вченого Фукусіми І., який перебував з візитом у Києві упродовж 22–28 квітня 1954 р. Японського фахівця також зацікавила робота відділу цитології Інституту ботаніки, Інституту економіки, Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки, Ботанічного саду.

Інститут гідробіології АН УРСР встановив зв’язки з Інститутом гідробіології АН КНР, Інститутом морської біології АН КНР, факультетом водних продуктів Вонсанського сільськогосподарського інституту КНДР, лабораторією водного промислу Міністерства сільського господарства і лісівництва ДРВ, а в липні 1957 р. в інституті побувала делегація китайських учених-гідрологів, які взяли участь у спільній

науковій нараді з обміну досвідом у гідробіологічних дослідженнях [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 78, арк. 87–88].

Інститут біохімії співпрацював з низкою науково-дослідних установ КНР – співробітниками кафедри біохімії Військово-медичної академії в питаннях організації виробництва кровозамінника Бк-8 та Інститутом фізіології і біохімії АН КНР. Співпраця із Індією здійснювалася через особисті контакти із професором Сена (Калькутта), статтю якого було надруковано в Українському біохімічному журналі. На запрошення японського оргкомітету Симпозіуму з хімії ензимів надіслано доповідь д. б. н. В. П. Короткоручка, який брав участь у його роботі 1957 р. Налагодження наукового співробітництва з МНР здійснювалося шляхом встановлення особистих контактів з керівником кафедри біохімії Університету в Улан-Баторі, якому надавалися методичні консультації та надсилалися видання інституту [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 79]. У 1959 р. інститут відвідав відомий учений-біохімік Китайської академії наук професор Шень Тун, який був прийнятий президентом АН УРСР академіком О. В. Палладіним [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 103, арк. 6]. Відділи вірусології та біохімії Інституту мікробіології ім. Д. К. Заболотного в 1962 р. відвідав індонезійський учений Таравіджая Сулейна [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 227, арк. 133].

Інститут ботаніки зв’язки з науковими установами країн Сходу здійснював у напрямі обміну літературою та гербаріями. Обмін гербаріями проводився з відділом ботаніки Делійського університету (Індія), відділом ботаніки Карнатацького коледжу в м. Дарварі (Індія), Біологічним інститутом у м. Фукуоці (Японія), Університетом у Токіо (Японія), Університетом у м. Цуруоці (Японія), Пекінським університетом (Китай). Обмін літературою здійснювався з Алжиром (Товариство природознавців), Індонезією (Ботанічний сад), Індією (Національний ботанічний сад), Академією наук у Бангалорі, Карнатацьким коледжем (Індія), АН Китаю (Пекін), Інститутом лісівництва і ґрунтознавства (Мукден), Японією – Біологічним інститутом (Фукуока), Університетом (Токіо), Університетом (Тсуруока) [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 80–81]. Інститут ботаніки упродовж 1965–1966 рр. відправив 17 посилок з гербарними зразками до низки зарубіжних країн, і зокрема до Японії. Натомість отримав 14 посилок з гербарним матеріалом, зокрема й з Єгипту. Відділ цитології та ембріології рослин відвідали індійські вчені професор Пенджабського університету Мехра, член Індійської академії наук у Делі Р. Магешварі. Останній виступив із доповіддю перед співробітниками інституту [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 361, арк. 92–93].

Упродовж 1965–1966 рр. Центральний республіканський ботанічний сад підтримував наукові зв’язки з 247 ботанічними садами та іншими ботанічними установами 47 країн світу [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 361, арк. 102], зокрема з ботанічними садами та науково-дослідними інститутами країн Сходу в частині обміну списками насіння. Найбільшу кількість установ, з якими здійснювалася така співпраця, представляли Китай (6), Індія (4) та Японія (4). По одній науковій установі репрезентували Сирія, Корея, Індонезія, В’єтнам, Туреччина, Монголія, Алжир, Єгипет, Туніс, Мадагаскар, Судан [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 29, арк. 83]. Загалом дружні зв’язки зав’язалися ще в 1951 р., коли президент АН КНР академік Го Можо надіслав до Ботанічного саду АН УРСР насіння 17 сортів китайських персиків, які були висіяні і через чотири роки дали плоди [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 3, арк. 64]. Згодом Ботанічний сад отримав від АН КНР насіння абрикосів, натомість Пекінському ботанічному саду українські вчені надіслали 146 зразків насіння кормових, декоративних та інших

рослин. Епізод “з персиками” мав продовження, коли під час візиту членів української делегації до Китаю був влаштований прийом АН КНР. Член делегації голова Українського товариства культурного зв’язку із закордоном Л. Є. Кізя подарував президенту АН КНР Го Можо фотознімок із зображенням директора Ботанічного саду Н. Н. Гришка з першими плодами китайських персиків. Ця подія була висвітлена в китайській газеті “Гуанмін Жибао” від 5 жовтня 1954 р. під назвою “Насіння дружби” [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 5, арк. 15–17]. Під час наукових відряджень у 1959 р. працівників Ботанічного саду до КНР (завідувач відділу Ботанічного саду д. б. н. Л. І. Рубцов, с. н. с. к. б. н. І. О. Дрига) українські вчені переймали досвід у галузі декоративного садівництва та садово-паркового будівництва [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 3, арк. 67], ознайомилися з асортиментом корисних рослин з метою їхньої інтродукції в Україні [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 103, арк. 7]. Центральний республіканський ботанічний сад у 1962 р. приймав колег з Індії на чолі з головним ботаніком Індії Г. Сантанау. Ця ж група вчених відвідала академічний Інститут ботаніки, де директор інституту акад. Д. К. Зеров ознайомив їх з роботою відділів, друкованими працями, гербарієм. Було проведено широкий обмін думками щодо покращення наукових зв’язків з університетами Індії, зокрема гімалайськими гербарними аркушами, літературою та журналами [Архів Президії НАН України, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, ф. 251, спр. 227, арк. 173].

Інститут зоології підтримував наукові зв’язки із КНР, зокрема 28 вересня 1956 р. делегація вчених-палеонтологів з Китаю відвідала інститут, ознайомила з роботою відділу палеозоології та обмінялася літературою з українськими колегами. Інститут також підтримував зв’язки з директором Інституту сільського господарства академіком Академії наук КНР Ке-Ін-Саном щодо методів вигодовування та племінної роботи з дубовим шовкопрядом [Левтеров 1955, 79–80]. Академік О. П. Маркевич перебував у тривалому відрядженні (жовтень 1964 – серпень 1965 р.) в ОАР, де прочитав курс лекцій із зоології в Каїрському університеті, проводив наукові дослідження і збирання матеріалів на території ОАР спільно з місцевими вченими [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 361, арк. 99].

Необхідно зазначити, що українські вчені також переймали наукові напрацювання колег зі Сходу. Зокрема, під час відвідування Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця в 1957 р. делегацією китайських учених-біологів науковці України дістали змогу ознайомитися з розробками китайських колег у терапії лікування багатьох захворювань за допомогою методів голковколювання [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 3, арк. 64].

Морський гідрофізичний інститут АН УРСР здійснював обмін відбитками наукових праць з Міжнародною комісією з вивчення Індійського океану та Токійським університетом (професори Огура, Ісіваторі, Йосіда), Метеорологічним інститутом (професор Мійоке), Інститутом природних з’єднань (професор Сугаура), Хоккайдським університетом (професори Хігуці, Маного, Кобаясі), Інститутом морських досліджень (професори Хідака, Такано) та Японією [Архів Президії НАН України, оп. “Відділ наукових зв’язків...”, спр. 361, арк. 254–255].

Аналіз наукових зв’язків АН УРСР із країнами Сходу дає змогу зробити висновки, що найбільш інтенсивно наукове співробітництво розвивалося з Китаєм, Японією, Індією, Монголією, В’єтнамом, Кореєю. Форми співпраці були різноманітними та взаємовигідними. Увага АН УРСР була спрямована на підвищення ефективності та удосконалення напрямів співпраці із країнами Сходу. Найбільше українські науково-дослідні установи співпрацювали в рамках відряджень з метою ознайомлення з новими науковими напрямами та вивчення окремих найважливіших

наукових питань, участі в міжнародних наукових заходах, надання технічної та консультативної допомоги вченим країн Сходу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, взаємообміну науково-технічною документацією. Наукові розробки українських учених викликали зацікавленість учених країн Сходу. У галузі суспільних наук інтерес становили дослідження з правознавства, філософії, археології, етнографії. Велика кількість делегацій, які відвідували українські академічні установи, були спеціалізовані. У їхньому складі були фізики, машинознавці, енергетики, гідробіологи, астрономи та інші фахівці. Найбільш відвідуваною установою АН УРСР був Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, де сформувалася всесвітньо відома школа електрозварювання. Інститут репрезентував колегам зі Сходу новітні методи електрозварювання – на базі технологічних процесів, розроблених інститутом, проектувалися та споруджувалися нові турбіни та котельні у східних країнах. Інститути електрозварювання, теплоенергетики, електротехніки, металокераміки та спецсплавів передавали до наукових установ країн Сходу технічну документацію, яка, безсумнівно, посприяла розвитку науки в цих країнах. Плідною була співпраця установ біологічного профілю з країнами Сходу в рамках обміну матеріалами, опанування новітніх методик дослідження, участі в наукових заходах, експедиційної діяльності, надання консультацій українськими фахівцями. Із середини 1960-х рр. активізувалася робота з організації та проведення виставок з метою популяризації досягнень та розробок українських учених, на яких демонструвалися розробки академічних установ. Участь українських науковців в іноземних наукових товариствах сприяла зміцненню співпраці, створювала умови для отримання інформації про новітні досягнення науки і техніки за кордоном. Період 50–60-х рр. ХХ ст. – час інтенсивного розвитку української академічної науки, яка дедалі більше здобувала всесвітнє визнання і міжнародний авторитет.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Іл. 1. Учений у галузі гірничої механіки, член-кореспондент АН УРСР К. С. Борисенко серед представників китайської делегації, Київ, 1953 р.
[ІА НБУВ, ф. 219, оп. 1, спр. 78, арк. 1]

Іл. 2. Директор Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР, академік АН УРСР О. І. Бродський з лауреатом Нобелівської премії з фізики академіком Ч. В. Раманом, Київ, 1958 р. [ІА НБУВ, ф. 7, оп. 6, спр. 23, арк. 3]

ЛІТЕРАТУРА

Архів Президії НАН України. Ф. 251, оп. “Секретаріат”, спр. 1348; оп. “Відділення наук”, спр. 633; оп. “Відділ наукових зв’язків із зарубіжними організаціями”, спр. 2, 3, 5, 9, 19, 21, 22, 29, 32, 34, 47, 53, 95, 103, 121, 159, 167, 179, 203, 227, 316, 318, 355, 361, 409.

Дубровіна Л. А., Оніщенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1941–1964). Київ, 2003.

Загородній А. Б. С. Патон і розвиток міжнародних наукових зв’язків // Вісник НАН України, 2012, № 2.

Загородній А. Перспективи співробітництва Національної академії наук України з КНР в науково-технічній сфері // **Україна – Китай, 2017, № 1 (7).**

Звонкова Г. Л. Національна академія наук України: деякі напрями міжнародного співробітництва (1918–2000) // **Історія науки і біографістика.** Вип. 4. 2018.

Зустрічі з зарубіжними вченими // Вісник АН УРСР, 1954а, № 5.

Зустрічі з зарубіжними вченими // Вісник АН УРСР, 1954б, № 6.

Інститут архівознавства НБУВ (ІА НБУВ). Ф. 261, оп. 1, спр. 340.

Індиченко Г. Форми і напрями міжнародної співпраці соціогуманітарних установ НАН України з науково-дослідними установами країн Європи // **Матеріали 14-ї Всеукраїнської наукової конференції “Актуальні питання історії науки і техніки”.** Київ, 2015.

Індиченко Г. Українсько-польська міжакадемічна співпраця в галузі соціогуманітаристики (1961–1965 рр.): історико-джерелознавчий аспект // **Рукописна та книжкова спадщина України.** Вип. 24. 2019а.

Індиченко Г. Участь учених НАН України у міжнародних наукових заходах (1961–1965): історико-джерелознавчий аспект // **Архіви України.** Вип. 4 (321). 2019б.

Каблучко І. Як українці “зварили” науково-технічну революцію Китаю // **Україна – Китай, 2017, № 1 (7).**

Левтеров С. Зустрічі з зарубіжними вченими // **Вісник АН УРСР, 1955, № 8.**

Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009.

Науковий архів Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Оп. 1, спр. 195.

Науковий архів Інституту історії України НАН України. Оп. 1, спр. 716, 1031.

Науковий архів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Оп. 1, спр. 334.

Онищенко О. С. (голов. ред.). **Історія Національної академії наук України, 1956–1960:** Ч. 1: Документи і матеріали. Київ, 2016.

Онищенко О. С. (голов. ред.). **Національна академія наук України – 100. Головні тенденції розвитку і здобутки: документи і матеріали.** Кн. 2, ч. 1: 1946–1970. Київ, 2018.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 5110, оп. 1, спр. 1556.

Prun O., Prun M., Degtyarev S. Correspondence Between the Academician Evgeny Fedorov and Tsou Yi-Hsin: Materials to the History of Latitude Investigations 33 // **Сумський історико-архівний журнал**, 2015, № XXV.

REFERENCES

Arkhiv Prezydiyi NAN Ukrayiny [Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine], Fund 251, “Inventory secretariat”, File 1348; Fund 251, Inventory “Department of science”, File 633; Fund 251, Inventory “Department of scientific relations with foreign organizations”, Files 2, 3, 5, 9, 19, 21, 22, 29, 32, 34, 47, 53, 95, 103, 121, 159, 167, 179, 203, 227, 316, 318, 355, 361, 409.

Dubrovina L. A. and Onyshchenko O. S. (2003), *Istoriya Natsional'noyi biblioteky Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho (1941–1964)*, Naukova dumka, Kyiv. (In Ukrainian).

Zahorodniy A. (2012), “B. Ye. Paton i rozvytok mizhnarodnykh naukovykh zv'yazkiv”, in *Visnyk NAN Ukrayiny*, No. 2, pp. 99–108. (In Ukrainian).

Zahorodniy A. (2017), “Perspektyvy spivrobitnytstva Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny z KNR v naukovu-tekhnichny sferi”, in *Ukrayina – Kytay*, No. 1 (7), pp. 88–95. (In Ukrainian).

Zvonkova H. L. (2018), “Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny: deyaki napryamy mizhnarodnoho spivrobitnytstva (1918–2000)”, in *Istoriya nauky i biohrafistyka*, Issue 4, pp. 117–132. (In Ukrainian).

“Zustrichi z zarubizhnymy vchenymy” (1954a), in *Visnyk AN URSSR*, No. 5, pp. 69–71. (In Ukrainian).

“Zustrichi z zarubizhnymy vchenymy” (1954b), in *Visnyk AN URSSR*, No. 6, pp. 77–78. (In Ukrainian).

Institut arkhivoznavstva NBUV (IA NBUV) [Institute of Archival Studies of VNLU], Fund 261, Inventory 1, File 340.

Indyuchenko H. (2015), “Formy i napryamy mizhnarodnoyi spivpratsi sotsiohumanitarnykh ustanov NAN Ukrayiny z naukovu-doslidnyimi ustanovami krayin Yevropy”, in *Materialy 14-yi Vseukrayins'koyi naukovoyi konferentsiyi “Aktual'ni pytannya istoriyi nauky i tekhniky”*, Kyiv, pp. 173–177. (In Ukrainian).

Indyuchenko H. (2019a), “Ukrayins'ko-pol's'ka mizh akademiichna spivpratsya v haluzi sotsiohumanitarystyky (1961–1965 rr.): istoriko-dzhereloznavchyy aspekt”, in *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrayiny*, Issue 24, pp. 31–54. (In Ukrainian).

Indyuchenko H. (2019b), “Uchast' uchenykh NAN Ukrayiny u mizhnarodnykh naukovykh zakhodakh (1961–1965): istoriko-dzhereloznavchyy aspekt”, in *Arkhivy Ukrayiny*, Issue 4 (321), pp. 90–105. (In Ukrainian).

Kabluchko I. (2017), “Yak ukrayintsi ‘zvaryly’ naukovu-tekhnichnu revolyutsiyu Kytayu”, in *Ukrayina – Kytay*, No. 1 (7), pp. 96–99. (In Ukrainian).

Levterov S. (1955), “Zustrichi z zarubizhnymy vchenymy”, in *Visnyk AN URSSR*, No. 8, pp. 79–80. (In Ukrainian).

Malolyetova N. I. and Krasiy R. L. (2009), *Mizhnarodnyy knyhoobmin Natsional'noyi biblioteky Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho. 1918–2008. Zapochatkuvannya. Stanovlennya. Rozvytok*, Natsional'na biblioteka Ukrayiny im. V. I. Vernads'koho, Kyiv. (In Ukrainian).

Naukovyy arkhiv Instytutu derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho NAN Ukrayiny [Scientific Archive of the V. M. Koretsky Institute of state and law, NAS of Ukraine], Inventory 1, File 195.

Naukovyy arkhiv Instytutu istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny [Scientific Archive of the Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine], Inventory 1, Files 716, 1031.

Naukovyy arkhiv Instytutu movoznavstva im. O. O. Potebni NAN Ukrayiny [Scientific Archive of the Potebnia Institute of Linguistics, NAS of Ukraine], Inventory 1, File 334.

Onyshchenko O. (Ed.-in-Chief) (2016), *Istoriya Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy, 1956–1960: Ch. 1: Dokumenty i materialy*, Natsional'na biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernads'koho, Kyiv. (In Ukrainian).

Onyshchenko O. (Ed.-in-Chief) (2018), *Natsional'na akademiya nauk Ukrainy – 100. Holovni tendentsiyi rozvytku i zdobutky: dokumenty i materialy*, Book 2, Part 1: 1946–1970, Natsional'na biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernads'koho, Kyiv. (In Ukrainian).

Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrainy (TsDAVO Ukrainy) [The Central State Archives of Supreme Authorities and Governments of Ukraine], Fund 5110, Inventory 1, File 1556.

Pryn O., Pryn M. and Degtyarev S. (2015), “Correspondence Between the Academician Evgeny Fedorov and Tsou Yi-Hsin: Materials to the History of Latitude Investigations 33”, in *Sums'kyi istoryko-arkhivnyy zhurnal*, No. XXV, pp. 33–41.

Г. В. Індіченко

Міжнародне наукове співробітництво НАН України з науковими установами країн Сходу (50–60-ті рр. ХХ ст.)

У статті аналізуються напрями міжнародного наукового співробітництва НАН України з науково-дослідними установами країн Сходу в 50–60-х рр. ХХ ст. На основі широкої джерельної бази, репрезентованої передусім неопублікованими, архівними документами, реконструйовано форми та напрями такого співробітництва.

Наукове співробітництво з країнами Сходу включало обмін делегаціями, наукові відрядження, науково-технічну допомогу українських академічних установ, підготовку аспірантів і наукові стажування в установах АН УРСР, спільну експедиційну діяльність українських дослідників з ученими країн Сходу, участь у конференціях, рецензування наукових праць, взаємні публікації в наукових виданнях, міжнародний книгообмін тощо. Із середини 60-х рр. ХХ ст. активізувалася робота з організації та проведення виставок, на яких демонструвалися розробки академічних установ. Участь українських учених в іноземних наукових товариствах сприяла зміцненню співпраці, створювала умови для отримання інформації про новітні досягнення науки і техніки за кордоном. У зазначений хронологічний період найінтенсивніше співробітництво здійснювалося з Китаєм, Індією, Японією, Кореєю, В'єтнамом і Монголією.

Ключові слова: АН УРСР, архівний документ, країни Сходу, міжнародне наукове співробітництво, міжнародний книгообмін

Г. В. Індыченко

Международное научное сотрудничество НАН Украины с научными учреждениями стран Востока (50–60-е гг. ХХ в.)

В статье анализируются направления международного научного сотрудничества НАН Украины с научно-исследовательскими учреждениями стран Востока в 50–60-х гг. ХХ в. На основе широкой источниковой базы, представленной прежде всего неопубликованными архивными документами, реконструированы формы и направления такого сотрудничества.

Научное сотрудничество со странами Востока включало обмен делегациями, научные командировки, научно-техническую помощь украинских академических учреждений, подготовку аспирантов и научные стажировки в учреждениях АН УССР, совместную экспедиционную деятельность украинских исследователей с учеными стран Востока, участие в конференциях, рецензирование научных работ, взаимные публикации в научных изданиях, международный книгообмен и др. Во второй половине 60-х гг. ХХ в. активизировалась работа по организации и проведению выставок, на которых демонстрировались разработки академических учреждений. Участие украинских ученых в иностранных научных обществах способствовало укреплению сотрудничества, создавало условия для получения информации о новейших достижениях науки и техники за рубежом. В указанный хронологический период интенсивное сотрудничество осуществлялось с Китаем, Индией, Японией, Кореей, Вьетнамом и Монголией.

Ключевые слова: АН УССР, архивный документ, страны Востока, международное научное сотрудничество, международный книгообмен

Стаття надійшла до редакції 13.02.2020